

การวิเคราะห์กระบวนการในการทำละคร ของกลุ่มทำละครเพื่อการศึกษา

THE ANALYSIS OF THE PROCESS OF PLAY PRODUCING BY GROUP PERFORMING THEATRE IN EDUCATION (TIE) IN THAILAND

กฤตชนันท์ ดิลกศิริธนาภรณ์ / KRITSANAT DILOKSIRITHANAPAT

นักวิชาการศึกษา ฝ่ายพัฒนาศูนย์ศิลปกรรมแห่งประเทศไทย สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ACADEMIC OFFICER, DEVELOPMENT OF ART CENTER AT THAILAND, INSTITUTE OF CULTURE AND ARTS, SRINAKHARINWIROT UNIVERSITY.

ปรารถนา คงสำราญ¹ / PRATTANA KONGSAMRAN

Received: February 6, 2018
Revised: September 14, 2017
Accepted: April 5, 2019

บทคัดย่อ

บทความวิจัย ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจกลุ่มละครเพื่อการศึกษา นำมาวิเคราะห์รูปแบบ ขั้นตอน และกระบวนการในการทำละคร ของกลุ่มทำละครเพื่อการศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ผลจากการสำรวจและทำการวิเคราะห์ ข้อมูล คือ ละครเพื่อการศึกษา ก่อให้เกิดผลดีต่อการเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องราวที่เป็นประเด็นทางสังคม มีความต้องการที่จะสื่อสารให้กับทุกคนได้รับทราบ เตรียมตัว รับมือ ร่วมกันหาทางออก มีส่วนร่วมในการคิดหาวิธีแก้ไขปัญหา ในส่วนของกระบวนการมีส่วนในการเสริมสร้างความสามัคคี การมีส่วนร่วมและร่วมมือกันทำงานเป็นกลุ่ม กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือสมาชิก สามารถสื่อสารซึ่งกันและกัน ร่วมมือกันอธิบายปัญหาและหาแนวทางการแก้ไข

คำสำคัญ : ละครเพื่อการศึกษา, กิจกรรมละครเพื่อการศึกษา

Abstract

The purpose of this study is to survey theatre groups for Theater In Education for analyzing stages and processes of Theatre In Education (TIE) in Bangkok. The results of the survey and data analysis is that Theatre In Education is beneficial for learning about a story, especially a social issue. There is a need to communicate with other and order to know to prepare for a common solution and engage in problem solving. In terms of the processes that contribute to the development of unity, participation and collaboration. In other words, the group can communicate about what is necessary to find solutions.

¹ อาจารย์ ดร., สาขาวิชาศิลปะการแสดง วิชาเอกนาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์, ผู้อำนวยการสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ที่ปรึกษาการทำวิจัย

บทนำ

การแก้ไขปัญหาสังคม มีหลากหลายวิธี การเรียนรู้และมอบความรู้ที่สามารถแก้ไขปัญหาได้นั้น เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนทุกเพศทุกวัย ไม่ว่าจะอยู่ในวัยเด็ก วัยทำงาน หรือวัยชรา เป็นการเพิ่มพูนความรู้ พัฒนาตนไม่ให้หยุดนิ่ง จุดประสงค์ของการเรียนรู้จะแตกต่างกันไป ปัจจุบันเกิดแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายไม่ได้ถูกจำกัดเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น ผู้เรียนรู้สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง จากแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่รอบตัว กรมสามัญศึกษา (2544 : 7) ได้กล่าวถึงความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ ซึ่งเป็นแหล่งการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นแหล่งปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน การศึกษาค้นคว้าแสวงหาความรู้ได้ด้วยตัวเอง เป็นแหล่งส่งเสริมประสบการณ์ภาคปฏิบัติ และเป็นแหล่งส่งเสริมความรู้ ความคิด วิทยาการ และประสบการณ์ การเรียนรู้ที่สามารถสื่อสารได้ง่าย เข้าถึงได้ง่าย มองเห็นภาพทางปัญหา และแนวทางแก้ปัญหาได้อย่างชัดเจนในอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การจัดกิจกรรมการละครเพื่อการศึกษา

‘กิจกรรมการละครเพื่อการศึกษา’ หรือ Theatre In Education (TIE) คือละครทั้งที่เป็นกระบวนการ (Process) และผลงานละครเวที (Product) ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับระบบการศึกษาในทุกๆระดับชั้น ตั้งแต่ ละครสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน ละครโรงเรียนลักษณะต่างๆ ในระดับประถม มัธยม จนกระทั่งการเรียนการสอนหลักสูตรการศึกษาละคร การแสดง-การกำกับการแสดง ในระดับอุดมศึกษา

การใช้กิจกรรมละครเพื่อการศึกษาให้เป็นส่วนหนึ่งของการเสริมทักษะการเรียนรู้ การใช้ละครมาเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการแก้ปัญหาสังคมเรื่องต่างๆ โดยการใช้บทบาทสมมติ เพื่อถ่ายทอดหรือสะท้อนเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง จะทำให้ผู้แสดงและผู้ชมมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งการใช้เสียงเพลงสอดแทรกในละคร จะยิ่งเพิ่มความรู้ความเข้าใจของทั้งผู้เล่นและผู้ชมได้ดียิ่งขึ้น การสร้างสรรค์ศิลปะการละครต้องอาศัย การฟังพาทซึ่งกันและกัน ของกลุ่มคนจำนวนมาก ในกระบวนการผลิต เพื่อนำเสนอและถ่ายทอดองค์ความรู้ ทักษะทางศิลปะ และแง่คิดต่างๆที่สะท้อนออกสู่สังคมให้ได้รับรู้ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ เครือข่ายละครกรุงเทพ (2558) ที่ระบุว่า “ศิลปะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกับ

การที่มนุษย์อยู่รวมกันเป็นสังคม” ดังนั้น กลุ่มผู้สร้างศิลปะการละคร จึงอยู่กันอย่างโดดเดี่ยวไม่ได้ แต่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ มีความร่วมมือซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา ทั้งในกลุ่มคนผลิต (กระบวนการ) และกลุ่มคนดู

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อสำรวจกลุ่มละครเพื่อการศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบ ขั้นตอน และกระบวนการในการทำละคร ของกลุ่มทำละครเพื่อการศึกษา

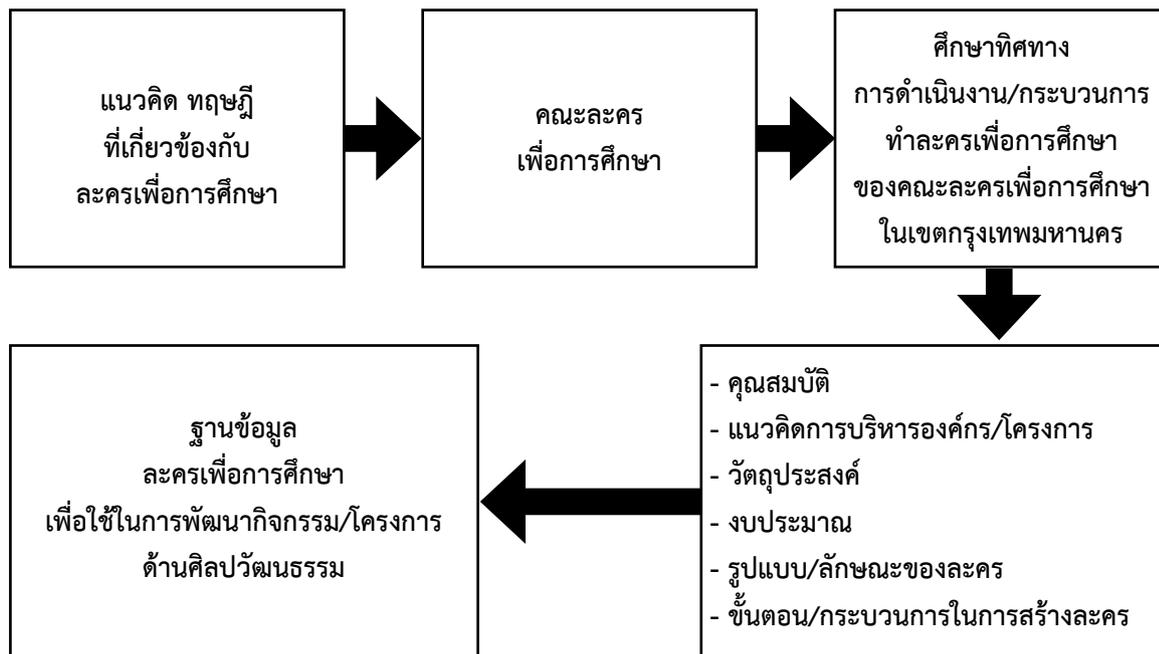
ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่
ในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นไปที่กลุ่มละครเพื่อการศึกษาทั้งหมดในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษากระบวนการทำงานทุกขั้นตอน เพื่อนำเสนอและเผยแพร่ความรู้ผ่านละครเพื่อการศึกษา
2. ขอบเขตด้านประชากร
ประชาชนที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย
  - 2.1 คณะละครเพื่อการศึกษา เครือข่ายละครกรุงเทพ (Bangkok Theatre Network) จำนวน 11 คณะ
  - 2.2 ผู้ให้ข้อมูล
    - 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านการละครเพื่อการศึกษา จำนวน 2 คน
    - 2) คณาจารย์ด้านการละคร จำนวน 2 คน
    - 3) ผู้เข้าชมละคร จำนวน 100 คน
3. ขอบเขตด้านเนื้อหา
การวิจัยครั้งนี้เพื่อจัดทำฐานข้อมูลของคณะละครเพื่อการศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร และมุ่งศึกษารูปแบบกระบวนการสร้างสรรค์ละครเพื่อการศึกษา

ระยะเวลาในการวิจัย

- การวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 4 ระยะ คือ
1. ระยะค้นคว้าหาข้อมูล และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
  2. ระยะสร้างเครื่องมือและตรวจสอบเครื่องมือ
  3. ระยะลงพื้นที่การสัมภาษณ์แนวลึก (In-depth Interview)
  4. ระยะวิเคราะห์ สรุปผล และอภิปรายผลการใช้กิจกรรม

กรอบแนวคิด

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ละครเพื่อการศึกษา
2. กิจกรรมละครเพื่อการศึกษา
3. กระบวนการท่าละคร

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัย แบบ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการวิจัยที่นำเอาข้อมูลทางด้านคุณภาพมาวิเคราะห์ ข้อมูลทางด้านคุณภาพเป็นข้อมูลที่ไม่เป็นตัวเลขแต่จะเป็นข้อความบรรยายลักษณะสภาพเหตุการณ์ของสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง มุ่งบรรยายหรืออธิบายเหตุการณ์ต่างๆ โดยอาศัยความคิดวิเคราะห์ เพื่อประเมินผลหรือสรุปผล ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยในรูปแบบของการวิจัยเชิงบรรยายหรือพรรณนา (Descriptive Research) ผลจากการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลโดยการสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์ คณะละครที่ผลิตละครอย่างต่อเนื่องเพื่อนำมาศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการและรูปแบบในการนำเสนอละครเพื่อการศึกษา ได้ผลดังนี้

การดำเนินการวิจัย เป็นการศึกษารูปแบบการทำละครเพื่อการศึกษาของคณะกรรมการเครือข่ายละครกรุงเทพ (Bangkok Theatre Network) ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มสมาชิก ดังนี้

1. สมาชิกสามัญ เป็นคณะละครที่ผลิตผลงานต่อสาธารณชนต่อเนื่องและยาวนานกว่า 3 ปี และมีคุณสมบัติครบถ้วนตามระเบียบเครือข่ายละคร โดยกลุ่มสมาชิกทั้งหมดเป็นคณะกรรมการบริหารเทศกาลละครกรุงเทพ ปัจจุบันมีสมาชิกสามัญ จำนวน 11 คณะ ได้แก่ มะขามป้อม (มูลนิธิสี่ขาบ้าน), B-Floor Theatre, The New Theatre Society, Baby Mime, Theatre 8 x 8, มรดกใหม่, พระจันทร์เสี้ยว, เสาศูง, สมมุติ, บางพล่ย และ อนัตตา
2. สมาชิกวิสามัญ เป็นกลุ่มที่ทำละครเวทีในหลายวัตถุประสงค์ เช่น ละครเพื่อพัฒนาเยาวชน ละครเพื่อการรณรงค์ ละครทางเลือก ฯลฯ มีผลงานสู่สาธารณชนแต่ไม่ต้องการจัดตั้งเป็นรูปองค์กรชัดเจน เป็นสมาชิกส่วนใหญ่ของเครือข่ายฯ มีจำนวน (อย่างไม่เป็นทางการ) 37 คณะ ได้แก่ TATA&TUNTUN, ลอดช่องแดงไทย, Blind Theatre, Sun Dance Theatre, กลุ่มละครพาสเทล เอียเตอร์, For What Theatre, Splashing Theatre Company, Peel The Limelight, คณะพรรคสันหลัง (Spine Party Movement), Sungkung, เมลไทม์, MachinekidZ, The stubborn, Act Step, YES! theatre, มาร็องดู (Malongdu Theatre), แอมเบียนซ์ สตูดิโอ, Scarlette Theatre, อักแพง SPUKK, A Theatre Unit, คณะละครใบ้คนหน้าขาว,

206 Performing Troup, หน้ากากเปลือย, Homemade Puppet, เบิร์ดคิดแจ่ม, คณะละครยัยหุ่น, คนรักเด็ก, มุลินีหุ่นสายเสมา, Domino Mime, Mute show, บ้านตุ๊กตุนุ่นกระบอกไทย, กลุ่มเยาวชนลูกมะพร้าว, Mommy Puppet, ดิ่ง, พะยูนน้อย, ดิอาร์ละคราคอน และ 360 ARTz Dance Company

3. สมาชิกสถาบันการศึกษา เป็นกลุ่มชมรมละคร, กลุ่มอิสระ และภาควิชาที่มีการเรียนการสอนละครในมหาวิทยาลัย มีจำนวน (อย่างไม่เป็นทางการ) 18 คณะ ได้แก่ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, ละคร อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, นิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะละคร ทัพบกแก้ว, การละคร มธ., ชุมนุมศิลปะและการแสดง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สาขาละครเพลง วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ละครนิเทศฯ นิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, การแสดง มศว ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, ชุมนุมนานาศิลป์ ศูนย์วิจัยศึกษา สช กำแพงเพชร, โรงเรียนต้นกล้า ระยอง, EDU CUDrama Club, โรงเรียนสืบสานศิลปวัฒนธรรมล้านนา วัชรวิธรรมสาธิต, KBU Drama Club, การละคร ม.ขอนแก่น, คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา และ UTCC Theatre Company

การทำงานวิจัยในครั้งนี้ ใช้วิธีการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ พบว่า แต่ละคณะละคร จะใช้คำบัญญัติในการเรียกลักษณะของรูปแบบการนำเสนอที่แตกต่างกันออกไป คือ ละครเพื่อการศึกษา ละครเพื่อการเปลี่ยนแปลง ละครเพื่อสังคม แต่จุดประสงค์ของคณะละครมีอย่างเดียวกัน คือ การแก้ปัญหาและเปลี่ยนแปลงสังคม โดยใช้รูปแบบของละครเข้ามาสื่อสาร ซึ่งการแสดงละครเพื่อการศึกษา มีใช่เป็นไปเพื่อการเรียนรู้เท่านั้น หากแต่เป็นการบอกเล่าถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ณ ขณะนั้น หรือปัญหาที่เกิดขึ้นมาแล้ว แต่ยังคงเป็นปัญหาอยู่ในปัจจุบันและอนาคต หรือปัญหาที่ยังหาทางออกไม่ได้ที่ไม่สามารถแก้ได้ เนื่องด้วยปัจจัยต่างๆ และวิธีการเดิมๆ แล้วใช้การสื่อสารประเภทละครนี้ มานำเสนอวิธีการแก้ปัญหา โดยบอกเล่าวิธีการต่างๆ ในการแก้ปัญหา ทั้งนี้ จะมีการสื่อสารกันระหว่างนักแสดง ผู้จัดทำละคร ทีมงาน และผู้ชมการแสดง ทั้งในขณะที่ยังแสดงอยู่เพื่อนำวิธีการของผู้ชม ที่ได้จากการซักถาม เสนอแนะ แลกเปลี่ยน

ความคิดเห็น มาทดลองทำเป็นละคร แล้วลองกลับไปทำในรูปแบบของการแสดงที่นักแสดงได้เตรียมเอาไว้แล้ว หลังจากเสร็จสิ้นการแสดง ก็มาทบทวน และถอดบทเรียนจากการได้ร่วมกันทำละครไปแล้ว ทั้งนี้ในรูปแบบนี้ผู้ชมได้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ละคร เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาหาร่วมกัน อีกรูปแบบหนึ่งคือ รูปแบบของการซักถาม และแสดงความคิดเห็นหลังจากแสดงละครจบไปแล้ว ซึ่งรูปแบบนี้ผู้ชมละครจะได้สัมผัสและแสดงความคิดเห็นหลังจากละครจบแล้วเท่านั้น ซึ่งไม่ได้มีส่วนร่วมระหว่างการแสดง แต่เป็นการร่วมแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทำละครหลังจากการแสดงจบแล้ว ทั้งนี้ ความคิดเห็นของผู้ชมจะถูกนำไปปรับใช้ในรอบการแสดงต่อไป

รูปแบบ ลักษณะ กระบวนการในการสร้างสรรค์ผลงานละคร มีขั้นตอนที่ไม่แตกต่างจากละครประเภทอื่นมากนัก เพียงแต่เน้นที่การเข้าถึงสังคมมากกว่าละครประเภทอื่น ใช้อุปกรณ์ประกอบฉากและพื้นที่น้อยกว่าละครประเภทอื่น ใช้ระยะเวลาในการนำเสนอสั้นกว่า แต่ใช้ระยะเวลาในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นรวมถึงการให้ผู้ชมมีส่วนร่วมในการนำเสนอมากกว่าละครประเภทอื่น ในละครบางเรื่อง ใช้เวลาในการศึกษาเพื่อหาข้อมูลก่อนนำเสนอ พร้อมจัดเตรียมก่อนการเสนอเรื่องราวมากกว่าละครประเภทอื่น ดังนั้น การจัดทำละครเพื่อการศึกษาที่สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้คนได้ง่ายที่สุด คือ การจัดทำ กิจกรรมละครเพื่อการศึกษา หรือ Theatre In Education (TIE) เป็นละครที่รวบรวมกระบวนการ (Process) และผลงานละครเวที (Product) ที่เกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับระบบการศึกษาในทุกระดับชั้น ตั้งแต่ละครสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน ละครโรงเรียนลักษณะต่างๆ ในระดับประถม มัธยม จนกระทั่งการเรียนการสอนหลักสูตรการศึกษาละคร การแสดงและการกำกับการแสดง ในระดับอุดมศึกษา สำหรับศิลปิน-นักการละคร ครูที่ต้องสอนและทำกิจกรรมด้านการละครในและนอกชั้นเรียน ละครการศึกษาเป็นละครนอกกรอบ รวมถึงนำเข้าสู่กระบวนการทำละครร่วมกับชุมชน ซึ่งการใช้ละครเป็นเครื่องมือในการบูรณาการร่วมกับระบบการศึกษาเพื่อเป็นการเสริมสร้างการเรียนรู้ การพัฒนาความคิด (Cognitive) การพัฒนาอารมณ์ การพัฒนาความรู้สึก (Affective) รวมถึงได้มีการฝึกฝนการใช้ร่างกาย (Psychomotor) เพื่อการสื่อความคิดและการแสดงออก โดยมีเป้าหมายให้ผู้มีส่วนร่วมกิจกรรมทั้งที่เป็นเด็ก เยาวชน

ผู้ที่ต้องการเป็นศิลปิน และครูด้านศิลปะการละคร เกิดความเข้าใจตนเอง และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้ฝึกฝน และมีความเข้าใจเรื่องการใช้ศิลปะในการสร้างสรรค์งาน อีกทั้งการทำละครร่วมกับชุมชน เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมทั้งกับระดับเยาวชน ระดับผู้ใหญ่ และทุกคนในชุมชน เพื่อตระหนักถึงปัญหาและการแก้ไขปัญหา ซึ่งนำมาสู่การสร้างเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญ เพื่อสำรวจกลุ่มละครเพื่อการศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร และเพื่อวิเคราะห์รูปแบบ ขั้นตอน และกระบวนการในการทำละคร ของกลุ่มทำละครเพื่อการศึกษา ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับละครเพื่อการศึกษา (Theatre in Education: TIE) จากการสรุปผลสามารถอภิปรายขั้นตอนการสร้างละครเพื่อการศึกษา ทั้งในระดับชั้นเรียน ระดับการเรียนการสอนทั่วไป และในชุมชน นำมาเชื่อมโยงตามรูปแบบการสร้างละครเพื่อการเปลี่ยนแปลง ของ พงษ์ส พหลกุลบุตร (2558) ซึ่งสามารถสรุปได้ 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. ทำความรู้จักกับพื้นที่ หรือ ชุมชน

ก่อนที่จะทำละคร หรือ นำไปแสดงในชุมชนนั้นๆ จะต้องมีข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่นั้นๆ หรือ ชุมชนนั้นๆ มีประเด็นของชุมชนที่น่าสนใจ อาจเป็นแง่มุมของปัญหา บางเรื่องที่ยังมองไม่เห็นหรืออยากสื่อสารกับสังคม จำเป็นต้องเข้าไปสำรวจสอบถามในเบื้องต้นเพื่อทำความรู้จักกับผู้นำชุมชน แนะนำตัวและกิจกรรมให้ทราบที่มาที่ไป และวัตถุประสงค์ของสิ่งที่จะทำ เหมือนเป็นการฝากเนื้อฝากตัวของผู้ที่ทำ ให้เจ้าของบ้านได้รู้จักมักคุ้นไว้ก่อน โดยมีขั้นตอนย่อยในการทำความรู้จักชุมชนดังต่อไปนี้

1.1 ขั้นแนะนำ หรือ ปฐมนิเทศ เป็นการแนะนำตัวเองและทำความรู้จักซึ่งกันและกัน โดยเข้าไปแนะนำตัวกับผู้นำของชุมชน หรือ บุคคลที่มีบทบาทกับชุมชน เช่น ประธานชุมชน หรือ ผู้แทนชุมชน

1.2 ขั้นการสร้างความรู้ความคุ้นเคย เป็นพื้นฐานของการสร้างความไว้วางใจในการทำงานร่วมกันในพื้นที่ของชุมชน เพื่อไม่ให้กิจกรรม หรือ ละคร กลายเป็น “แขกแปลกหน้า” ของชุมชน

1.3 ขั้นศึกษาบริบทส่วนบุคคล เป็นขั้นตอนเพื่อทำความรู้จักกับกลุ่มเป้าหมายในการเข้าร่วมกิจกรรม

ของผู้เข้าร่วม เพื่อศึกษาถึงข้อมูลภูมิหลัง เช่น อายุ เพศ การศึกษา ความสามารถพิเศษ ความสนใจรายบุคคล และรายกลุ่ม

1.4 ขั้นศึกษาบริบทของชุมชน ก่อนเริ่มทำกิจกรรม หรือ ละครในชุมชน จำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงบริบทเชิงพื้นที่ของชุมชน ทั้งในด้านกายภาพ ประวัติความเป็นมา ศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ภาษา ฯลฯ เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึกเพื่อให้ละครของเราสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง

2. เก็บข้อมูลในชุมชน

การลงไปเก็บข้อมูลในชุมชน เป็นการลงไปหาความจริงในพื้นที่ด้วยตัวเอง โดยการสังเกตการณ์ การสัมผัส การสัมภาษณ์ จะช่วยให้ได้ข้อมูลในประเด็นที่สนใจ ควรเก็บข้อมูลทั้งเรื่องที่เป็นปัญหาและปัญญาของชุมชน เช่น วิถีชีวิต ประเพณี อาหาร เครื่องแต่งกาย บทเพลง ตำนานเรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ชุมชน นิทานในท้องถิ่น เป็นต้น

ควรเก็บข้อมูลในกลุ่มที่มีความหลากหลายทั้งเรื่อง เพศ วัย อาชีพ การศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลรอบด้าน และลึกซึ้งมากขึ้น ควรทำตัวให้กลมกลืนกับชุมชน สร้างความไว้วางใจ เคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง ไม่ด่วนตัดสินชุมชน จากการลงไปเก็บข้อมูลหรือสัมผัสเพียงชั่วคราวช่วยยาม หรือในครั้งแรก อาจลงเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่องหลายครั้งเพื่อความถูกต้องลึกซึ้งของข้อมูลมากยิ่งขึ้น

3. วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล หาแก่นเรื่อง และหาข้อมูลเพิ่มเติม

หลังจากที่ได้ข้อมูลจากชุมชนมาแล้ว ต้องนำมาพูดคุยแลกเปลี่ยนร่วมกับทีมงานเพื่อให้ได้ข้อมูลรอบด้าน จากการเก็บข้อมูลของสมาชิกทุกคนในกลุ่ม หรือ ในกรณีที่ทำคนเดียว ก็ต้องทำมาวิเคราะห์หาข้อสรุปของข้อมูลทั้งหมดเช่นกัน เพื่อมาดูว่ามีอะไรที่น่าสนใจ และสามารถสกัดเป็นแก่นความคิดที่อยากจะบอกอะไรแก่ชุมชนนั้นๆ เป็นแนวทางในการค้นหาแก่นเรื่อง หรือ ประเด็นหลักที่เราต้องการนำเสนอเนื้อหาหลักของเรื่องราว (Theme) พร้อมทั้งต้องหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นนั้นๆ เช่น สิทธิ ความเชื่อของชนกลุ่ม นโยบายสาธารณะ รวมทั้งข้อมูลเรื่องตำนานหรือเรื่องเล่าในท้องถิ่น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

4. ฝึกพื้นฐานการละคร การแสดง บท และการกำกับการแสดง

การเตรียมตัวในเรื่องการแสดงเบื้องต้น เป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องค่อยๆ ฝึกฝนที่มันักแสดง ในเรื่องการแสดง อาจเริ่มต้นตั้งแต่การใช้ร่างกาย ฝึกการเคลื่อนไหว การใช้เสียง การสร้างสมาธิ จินตนาการ ความเชื่อ การเป็นและการเข้าถึงตัวละคร การแสดงอย่างจริงจังไม่เสแสร้ง แสดงเพื่อสื่อความหมาย สื่ออารมณ์ ความรู้สึกที่จริง ไม่ใช่เล่นเพื่ออวดตัวเอง แต่เพื่อสื่อสารเรื่องราว เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกับผู้ชมอย่างจริงจัง

ด้านบทละคร อาจต้องฝึกการสื่อสารเรื่องราว โดยจับประเด็นง่ายๆ จากเรื่องราวรอบตัวอย่างข่าวหนังสือพิมพ์ โดยฝึกเรื่องการคิดอย่างมีระบบ เพื่อให้เข้าใจที่มาที่ไปของเรื่องหรือประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชน อาจใช้กิจกรรมละคร 5 ภาพ ได้แก่ สาเหตุ ปัญหา ผลกระทบ วิธีการแก้ไข และเป้าหมายที่เราอยากเห็น เพื่อฝึกการคิดโครงเรื่องหรือบทละครที่สอดคล้องกับปัญหาของชุมชน รวมถึงการให้ผู้คนในชุมชนเป็นนักแสดงร่วม หรือ ให้ผู้ชมมีส่วนร่วมในการแสดงในรูปแบบต่างๆ

ด้านการกำกับการแสดง เพื่อเป็นการทดลองฝึกการสื่อสารเรื่องราวบางอย่างที่น่าสนใจ เราอาจให้โจทย์ทดลองสร้างการแสดงฉากสั้นๆ โดยมีองค์ประกอบบางอย่างของละคร เช่น การพูดพร้อมๆ กัน การร้องเพลง การสร้างมิติของภาพที่หลากหลาย ทั้งสูง กลาง ต่ำ การกระโดด การมีบทกวี ในฉาก การหยุดพร้อมๆ กัน เป็นต้น การใช้องค์ประกอบเหล่านี้เป็นการกำหนดทิศทางการเล่าเรื่อง (Direction) หรือการกำกับการแสดงได้

5. เลือกเรื่องราวจากท้องถิ่นและการตีความ

การนำตำนาน เรื่องเล่า หรือ ประวัติศาสตร์ของชุมชนนั้นมาสร้างเป็นละคร โดยอาศัยโครงเรื่อง (PLOT) เพื่อตีความเทียบเคียงกับสถานการณ์ปัญหาของชุมชนนั้น เพื่อสร้างความรู้สึกใกล้ชิด การเข้าถึงหัวใจของผู้ชมในชุมชน เนื่องจากเรื่องเล่าพื้นบ้านนั้นๆ เป็นเรื่องที่คุ้นเคยกับชาวบ้านอยู่แล้ว แต่การตีความใหม่จะนำเสนอมุมมองความคิดใหม่เป็นการชวนผู้ชมให้หันกลับมามองตนเองในมุมใหม่โดยอาจเริ่มจากการตีความตัวละครที่มีอยู่ในเรื่องว่า มีใครบ้างฉากที่ถูกกล่าวถึงในเรื่อง และมีสถานการณ์สำคัญในฉากนั้นๆ อย่างไร โดยอาจตีความเทียบเคียงกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

จริงในชุมชนนั้นๆ เช่น เรื่องมนต์รักลูกทุ่ง ที่แยกแยะดังนี้

1.1 ตัวละคร คล้าว แทนค่าเป็นตัวแทนชาวบ้านในชุมชนนั้นๆ เป็นเจ้าของพื้นที่ ผืนนา ตัวแทนของชาวนาที่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุน หรือผู้ที่มีเงินเหนือกว่า หรือผู้มีอิทธิพล ทองกวาว แทนค่าเป็น ตัวแทนของสาวงามที่มีความมั่งคั่ง มีการศึกษา ได้รับโอกาสในชุมชนที่กำลังเปลี่ยนผ่านไปสู่ความเป็นสมัยใหม่

1.2 สิ่งของ หรือ วัตถุที่เป็นสัญลักษณ์บางอย่าง เช่น เครื่องไถนา ปิ่น ผืนผ้า เครื่องแต่งกาย สิ่งของรอบตัว อาทิ ครก สายน้ำ หีบสมบัติ เส้นผมของมนุษย์ สามารถตีความเชื่อมโยง กับเรื่องราวต่างๆ ได้ เช่น เครื่องไถนา หรือ ควายเหล็ก คือ อุปกรณ์ไถนาแบบใหม่ที่มาแทนวิถีชีวิตเดิมของผู้คนชาวนาในชนบท ซึ่งอาจจะมองว่าเป็นการทำลายวิถีชีวิตดั้งเดิม เป็นความฟุ้งเพื่อเกินความจำเป็น เป็นความสบายที่ต้องแลกมาด้วยราคาอันสูง เป็นต้น

1.3 ฉาก หรือ สถานที่ เมืองหลวงบางกอก ที่นา ร้านตัดผม บ้านชาวนา บ้านคหบดีในชนบท บ้านของเศรษฐีในเมืองหลวง บาร์ ไนท์คลับ คือ ตัวแทนของความ เป็นชนบท หรือความสงบสุขของชุมชนดั้งเดิม กับความเจริญของวัตถุแห่งเมืองในการพัฒนาไปสู่เมืองสมัยใหม่

1.4 สถานการณ์ ที่คล้ายยกชนหมางมาสู่ขอทองกวาว แต่ได้รับการปฏิเสธ คือ การเปรียบเทียบความมั่งมีและความจนของครอบครัวทั้งสองอย่างเห็นได้ชัดเจน แม้จะอยู่ในชนบท อันหมายถึง การแบ่งแยกชนชั้นนายทุนกับคนจนที่มีความเหลื่อมล้ำในเรื่องของฐานะและรูปแบบเศรษฐกิจ ในสถานการณ์แห่งความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่บูชาเงินเหนือคุณธรรมและจริยธรรม

6. ออกแบบการแสดง โดยใช้โครงสร้างละคร 5 ฉาก

เมื่อตีความบทละครเพื่อเชื่อมโยงกับประเด็นในชุมชนแล้ว จึงนำกลับมาสร้างฉากการนำเสนอที่น่าสนใจด้วยการใช้โครงสร้างบทละคร 5 ฉาก ได้แก่ ภาพเริ่มเรื่อง ภาพปัญหาความขัดแย้ง ภาพผลกระทบของปัญหา ภาพวิธีการแก้ไขปัญหา ภาพจบเรื่อง เมื่อได้ส่วนต่างๆ ของละคร จึงมาดูภาพรวมว่าสามารถตอบสนองแก่นเรื่อง (Theme) ได้อย่างชัดเจนหรือไม่ มีแก่นเรื่องย่อย (Sub theme) อยู่ในแต่ละฉากอย่างไร แล้วจึงจัดวางฉากต่างๆ อีกครั้งเพื่อความชัดเจน การสร้างสรรค์ละครในช่วงนี้เป็นการพัฒนาเรื่องให้มีความแข็งแรง พร้อมกับค้นหาวิธีการเล่าเรื่อง

ที่น่าสนใจ โดยอาจใช้การใช้ฉากสัญลักษณ์ เพื่อสื่อความหมาย อารมณ์ความรู้สึกของฉากนั้นๆ ได้ดี ควรนำเอาอัตลักษณ์ ของชุมชนนั้นๆ มาใช้ในการแสดงด้วย เช่น ภาษา เพลง การฟ้อนรำ เครื่องดนตรี เครื่องแต่งกายพื้นบ้านนั้นๆ เพื่อเพิ่มเสน่ห์ให้สามารถเข้าถึงจิตวิญญาณของชุมชน และผู้ชมใน ชุมชนได้ดียิ่งขึ้น

7. คัดสรร ขัณฑ์ เชื่อมต่อ

หลังจากสร้างโครงละครได้ครบถ้วนแล้ว จึงนำ กลับมาดูอีกครั้งว่าสามารถเล่าเรื่องได้ชัดเจนหรือไม่ อาจมี การตัดทอน เพิ่มเติม ขยายฉากบางฉากเพื่อความชัดเจนมาก ยิ่งขึ้น นับว่าเป็นขั้นตอนสำคัญของการผลิตละคร คือ การเลือกสรร จัดวางอย่างเหมาะสม และซักซ้อมเพื่อ ความแม่นยำของจังหวะ การตีความเพื่อการเข้าถึงตัวละคร ของนักแสดง ที่มา เหตุผล แรงจูงใจในการกระทำของตัวละคร อย่างลึกซึ้ง แล้วจึงเชื่อมโยงฉากต่างๆ เพื่อความต่อเนื่อง สิ้นไหลของจังหวะการแสดง (Transition)

8. ออกแบบกระบวนการละครเพื่อการศึกษา ก่อนการแสดง ระหว่างการแสดง หลังการแสดง

ในกระบวนการละครเพื่อการศึกษาสำหรับการ แสดง ต้องคำนึงถึงกระบวนการจัดแสดงทั้งหมด มิใช่เพียง การแสดงละคร แต่ต้องออกแบบการประชาสัมพันธ์ สร้างความสนใจของผู้ชม การเตรียมผู้ชมก่อนการแสดง เช่น กิจกรรม การเล่นเกม การร้องเพลง เพื่อเป็นการอุ่นเครื่อง ผู้ชมก่อนเข้าสู่การชมละคร ระหว่างการแสดงละครอาจจะมี การเชิญชวนให้ผู้ชมมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ทัศนคติต่อเรื่องราว เพื่อนำความคิดเห็นเหล่านั้นมาทดลอง แสดงเพื่อดูความเปลี่ยนแปลงของเรื่องราวตามความคิด ของผู้ชม แล้วลองเปรียบเทียบกับการแสดงที่จัดเตรียมมา เพื่อหาทางออกร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง รวมถึงกิจกรรมหลังการแสดง เช่น การพูดคุย การแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยน ทัศนคติซึ่งกันและกันหลังจากชมละคร

9. สรุปประเมินผล

ทีมงานควรสรุปผลการดำเนินงานทั้งกระบวนการ เมื่อจัดแสดงละครในแต่ละครั้ง ทั้งนี้ การแสดงดังกล่าวสามารถใช้ได้ทั้งในชั้นเรียน ในชุมชน หรือในกิจกรรมยามว่าง เพื่อพัฒนาการทำงานให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นในแต่ละรอบ โดยมองหาข้อเรียนรู้ สิ่งที่ทำได้ดี รวมถึงความผิดพลาด สิ่งที่ต้องให้ความสนใจมากที่สุด คือ มีการเปลี่ยนแปลงอะไร เกิดขึ้น หลังจากการเล่นละครในสถานที่นั้นๆ การประเมินผลนั้น

อาจทำได้หลายแง่มุม เช่น การประเมินผลกิจกรรมที่ ได้ทำ การประเมินผลจากการบริหารหรือดำเนินงาน การประเมินการมีส่วนร่วมของผู้ชม และ การประเมิน การเรียนรู้ เป็นต้น

10. วางแผนการทำงานต่อเนื่อง

ในกรณีที่ทีมงานคาดหวังการเปลี่ยนแปลงให้เกิด ขึ้นกับชุมชน โดยใช้ละครเป็นเครื่องมือในการจุดประเด็น เพื่อร่วมกันค้นหาทางออก หรือ แนวทางการแก้ปัญหาของ ชุมชน อาจต้องการการทำงานอย่างต่อเนื่อง หรือ สร้างการมีส่วนร่วมให้หน่วยงานหรือภาคส่วนต่างๆ เข้ามา ร่วมมือกับชุมชนมากยิ่งขึ้น จึงต้องวางแผนการทำงานร่วมกับ ชุมชนอย่างต่อเนื่องหลังจากที่เราได้จัดแสดงละคร ผ่านไปแล้ว

จากการทำงานสร้างละครชุมชน อย่างสมบูรณ์ทั้ง 10 ขั้นตอนนี้ เมื่อมีการนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่มี บริบทที่แตกต่างทางด้านสถานที่และผู้ประกอบการ จึงควร ที่จะมีการปรับขั้นตอนต่างๆเหล่านั้น เพื่อให้มีความเหมาะสม กับสถานที่และผู้ร่วมงาน จึงจะสามารถตอบสนองต่อ สถานการณ์เฉพาะหน้าที่แตกต่างกันของแต่ละชุมชนหรือ ความแตกต่างของแต่ละรายวิชาของชั้นเรียนได้ ทั้งนี้ ประโยชน์ที่ได้รับจากการทำละครเพื่อการศึกษา (Gaetano, Oliva, online. 2014) มีดังนี้

1. สร้างความเชื่อมั่นในตนเอง คือ เกิดความกล้า ในการแสดงต่อหน้าผู้ชม โดยผู้แสดง จะได้รับความเชื่อมั่น ในความคิดและความสามารถของตนเอง
2. เกิดการสร้างการเงินธนาคาร คือ การคิด นอกกรอบและการตีความเนื้อหาที่คุ้นเคย ในรูปแบบใหม่ ที่มีความแตกต่างมากกว่าเดิม
3. เกิดการเอาใจใส่ คือ การมีบทบาทในสถานการณ์ ที่แตกต่างกัน ทั้งทางช่วงเวลา และทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมความเมตตา และพัฒนาความอดทน ต่อความรู้สึกและมุมมองของผู้อื่นมากยิ่งขึ้น
4. เกิดการทำงานร่วมกัน คือ เป็นการรวมความ คิดและความสามารถใหม่เข้าไว้ด้วยกัน การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม นี้ ประกอบด้วยการอภิปราย การร่วมแสดงความคิดเห็น การเจรจาต่อรอง ฝึกซ้อม และการแสดงแบบมีส่วนร่วม
5. เกิดความเข้มข้นในทักษะการแสดง คือ ในการเล่นละครในแต่ละครั้งจะมีการพัฒนาจิตใจ และเสียง ซึ่งจะช่วยเพิ่มศักยภาพด้านการแสดงด้วย

6. เกิดทักษะการสื่อสาร คือ ในการเล่นละคร ผู้แสดงจะช่วยส่งสารและเพิ่มเติมการแสดงออกด้วยคำพูด น้ำเสียง รวมถึงการแสดงแบบไม่ออกเสียงซึ่งจะเน้นที่ร่างกายเป็นหลัก นอกจากนี้ยังช่วยปรับปรุงการออกเสียง การใช้คำพูด และความคล่องในการใช้ภาษาในการส่งสาร ถึงกันอีกด้วย

7. เกิดการแสดงออกทางอารมณ์ คือ ในระหว่าง การทำกิจกรรมหรือการแสดง ผู้แสดงจะสื่อสารอารมณ์ ต่างๆ ออกมาได้อย่างเต็มที่ เช่น ความเศร้า ความก้าวร้าว และความตึงเครียด เป็นการปลดปล่อยตัวเองออกมาอย่าง มีสติ ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย มีการทำข้อตกลงร่วมกัน ซึ่งเป็นการควบคุมเพื่อการลดพฤติกรรม

8. เกิดการผ่อนคลาย กล่าวคือ กิจกรรมละครเพื่อ การศึกษาช่วยลดความเครียด โดยการปลดปล่อย ความตึงเครียดทางจิตใจร่างกายและอารมณ์ในสถานการณ์ ร่วมกันได้

9. เกิดสมรรถภาพทางร่างกาย คือ การเคลื่อนไหว ในการแสดง ช่วยเพิ่มความสมดุลของร่างกาย ซึ่งมีทั้ง การยืดหยุ่นและการควบคุมไปพร้อมกัน

ในการจัดทำละครเพื่อการศึกษา บางครั้งอาจจะ ต้องคำนึงถึงผลกระทบทางด้านจิตใจด้วย ในบางสถานที่ อาจจะปัญหาในเรื่องของจิตใจ ทศนคติ ความคิด ในที่นี้ขอระบุ ถึงด้านลบ ซึ่งความคิดในด้านลบ มีผลกระทบต่อสภาพจิตใจ ของแต่ละคน อาจจะมองว่าเป็นคนไร้ ซึ่งคนไร้บางคน มีความต้องการคำตอบที่ตรงประเด็น จึงมีการบัญญัติคำว่า ละครบำบัดเกิดขึ้นมาด้วย ซึ่งการทำละครบำบัดนั้น ในบางครั้งไม่จำเป็นต้องมีแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง มาควบคุมตลอดเวลา แต่ต้องทำการปรึกษาหาทางร่วมกับ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางเพื่อนำกระบวนการมาใช้ร่วมกับ กระบวนการละครเพื่อการศึกษาได้ ทั้งนี้ แนวทางของละคร บำบัดสามารถให้คำตอบแบบตรงประเด็นได้ทันที ละคร บำบัด สร้างได้โดยการสร้างสถานการณ์จำลอง เป็นการ จำลองเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับผู้คนเหล่านั้น ให้บุคคลคนนั้น หรือพวกเขาเหล่านั้นเล่าหรือระบายออกมา โดยให้ทำ ทำทาง ให้ใส่อารมณ์ ใส่ความซับซ้อนที่เป็นธรรมชาติลงไป ซึ่งมีทั้งความแตกต่างและคล้ายคลึงกับการบำบัดอื่นๆ

แต่ละครบำบัด สามารถครอบคลุมมากกว่าศาสตร์ ด้านอื่นๆ ดังที่ ดุจดาว วัฒนปกรณ์ (สัมภาษณ์. 2559) ได้แสดงความคิดเห็นเอาไว้ เพราะมนุษย์เราต้องการ

ความอยู่รอด ผู้ดำเนินการต้องให้ผู้เข้าร่วมเป็นเพื่อนกับเรา เมื่อเขาเป็นเพื่อนเรา เขาจะเข้าใจเรา เราจะเข้าใจเขา เขา จะเริ่มกล้าที่จะคุยและเปิดใจกับเรา เมื่อนั้น เราจะสามารถ ให้ข้อมูลแก่เขาได้ สิ่งที่ต้องคิดคือ ให้เขาเป็นคนเดิม เป็นตัว ของตัวเอง ไม่ต้องเปลี่ยนแปลงอะไรมาก เพียงแค่ให้เขา เข้าใจโลก เข้าใจตัวเอง เข้าใจสถานการณ์ และเข้าใจความเป็นจริง เพื่อให้สถานการณ์ได้คลี่คลายลงและเข้าสู่สภาวะ ปกติที่ไม่เครียด ทั้งนี้ ต้องเป็นไปตามขั้นตอน เพราะคนเรา ต้องการคำแนะนำ ต้องการความอยู่รอด ทั้งนี้ ถ้าเราเข้าไป แนะนำเลยตั้งแต่แรก มันจะยิ่งเป็นการปิดกั้นตัวตน จำเป็น ต้องเข้าถึงการผ่อนคลายและการทลายกำแพง ทุกอย่างต้อง ค่อยเป็นค่อยไป

กล่าวโดยสรุป การเรียนการสอนด้านศิลปะการ แสดงในปัจจุบัน เป็นไปในรูปแบบของ “ศิลปะกรรม” หรือ art for arts คือ ให้ความเป็นศิลปะอยู่กับศิลปิน มีความเป็น วิชาการ เป็นแบบแผน เป็นผลผลิต เป็นลักษณะเฉพาะ ในหลายครั้งทำให้ผู้คนโดยทั่วไปเข้าใจถึงความเป็น “ศิลปะ” เพราะดูยาก เข้าใจยาก เข้าถึงยาก การทำละครมีความ จำเป็นที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนให้มีความเป็น art for all คือ มีความเป็น “สาธารณะ” มากขึ้น โดยการทำให้รูปแบบ ของละครเพื่อการศึกษา ละครเพื่อการเปลี่ยนแปลง ละคร เพื่อชุมชน ซึ่งเป็นการทำกระบวนการและการนำเสนอศิลปะ ที่มีความเปิดกว้าง นำเข้าถึงพื้นที่ เข้าถึงได้ง่าย จับต้องได้ ปรับเปลี่ยนรูปแบบได้ ใช้พื้นที่น้อย สามารถวิจารณ์อย่าง สร้างสรรค์ได้ แสดงความคิดเห็น พูดคุย แลกเปลี่ยน มีส่วนร่วม และลงมือทำร่วมกันได้ ในด้านการเรียนการสอน ก็เช่นกัน สามารถนำศิลปะการแสดงแนวนี้ผนวกเข้าไปได้ ทุกรายวิชา ทั้งในแบบกิจกรรม แบบบูรณาการ แบบผนวกรวม ศาสตร์ เพื่อสร้างเสริมการเรียนรู้ ความกล้าแสดงออก ทักษะ กระตุ้นความคิด ฝึกการมองปัญหา ฝึกหาทางออกของ ปัญหาและแก้ไขปัญหา เพราะมนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อม ศักยภาพในการแสดงออก เพียงแค่ถูกปิดกั้นด้วยข้อจำกัด ทั้งนี้ การแสดงออกร่วมกัน จะต้องกระทำอย่างอิสระภายใต้ กรอบและกฎเกณฑ์ทางด้านสิทธิมนุษยชน กฎหมาย ที่ไม่มีการเหลื่อมล้ำ หรือทำร้ายใดๆ ดังนั้น การจัดกิจกรรมละคร เพื่อการศึกษา ต้องเน้นให้ผู้เข้าร่วม โดยเฉพาะเด็ก และเยาวชนให้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมสร้างสรรค์ ร่วมจินตนาการ เพื่อการฝึกทักษะทางความคิด ที่เป็นนามธรรมให้ออกมาเป็นรูปธรรม ซึ่งจะส่งผลต่อผู้ที่เข้า

ร่วมโดยตรง โดยเฉพาะกับเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ ในด้านการกล้าแสดงออก การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม มีความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งเป็นลักษณะนิสัยที่เกิดขึ้นในตัวเด็ก เป็นการเปิดโอกาสให้ได้พูดสนทนาโต้ตอบหรือเล่าเรื่องราวได้อย่างไม่อาย ทำให้เกิดความมั่นใจกล้าแสดงออกเพราะเกิดความรู้สึกว่าตนเองเป็นตัวละครเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องราวในเรื่องราวของละครนั้นๆ อีกทั้งยังก่อให้เกิดความสนุกสนาน ผู้เข้าร่วมมีความกระตือรือร้นอยากเข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้ทำให้ผู้ที่เข้าร่วมมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้วยตนเอง มีการช่วยเหลือกันในกลุ่มกล้าพูดกล้าแสดงออกมากกว่าที่จะคอยช่วยเหลือ คอยให้กำลังใจเพื่อนที่ไม่ค่อยกล้าพูดหรือไม่ค่อยกล้าแสดงออก ทำให้ผู้ที่เข้าร่วมเกิดการพัฒนาขึ้น และสมาชิกในกลุ่มทุกคนมีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน

ทั้งนี้ ระยะเวลาในการทำกิจกรรมละครเพื่อการศึกษาและกิจกรรมเสริมที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับเด็กและเยาวชน หรือ ผู้คนที่มีความสนใจอยากเข้าร่วมกิจกรรม อาจมี หรือสามารถเพิ่มเติมเวลาได้มากกว่า 1 ชั่วโมง เนื่องจากตัวกิจกรรมละครและกิจกรรมเสริมมีความน่าสนใจในตัวของมันเอง เนื่องจากการบูรณาการศาสตร์และศิลป์เข้าไว้ด้วยกัน ตัวกิจกรรมมีความสนุกสนาน สามารถใช้แทนการออกกำลังกาย การฝึกการแสดงความคิดและบริหารสมอง การนำเสนอความคิดและการพูดผ่านละครอย่างสร้างสรรค์ที่ก่อให้เกิดการฝึกการคิด รับฟัง และร่วมแก้ปัญหาต่างๆ ทั้งนี้ระยะเวลาทั้งหมดไม่ควรเกิน 3 ชั่วโมง เนื่องจากอาจจะทำให้เกิดความเหนื่อยล้าในการทำกิจกรรมมากเกินไป ดังนั้น รูปแบบกิจกรรม อาจจะมีการคลาดเคลื่อนตามเวลาที่จัด ด้วยปัจจัยของตัวกิจกรรม สถานที่ พฤติกรรมของเด็กและเยาวชน และจำนวนของผู้เข้าร่วมกิจกรรม จึงต้องดูความเหมาะสมในการตัดสินใจเฉพาะหน้า

เอกสารอ้างอิง

- เครือข่ายละครกรุงเทพ. (2558). **เครือข่ายละครกรุงเทพ**. (ออนไลน์). เข้าถึงเมื่อ พฤศจิกายน 2559. เข้าถึงได้จาก : <https://www.bangkoktheatrefestival.org/about>
- กรมสามัญศึกษา. (2544). **การพัฒนาและการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและท้องถิ่นเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้**. กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- ดุษฎี วัฒนปกรณ์. (2559, สิงหาคม). **คณะละคร บี ฟลอร์ เธียเตอร์ (B-Floor Theatre)**. สัมภาษณ์โดย กฤษณ์ภูฏี ดิลกศิริธนภัทร์. ที่ โรงพยาบาลกรุงเทพ ถนนเพชรบุรีตัดใหม่. กรุงเทพฯ

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ และ/หรือ การทำวิจัยในครั้งต่อไป

1. รายงานวิจัยนี้ สามารถใช้เป็นฐานข้อมูล เป็นแนวทางในการสื่อสาร ติดต่อบริษัทงาน เพื่อศึกษาหรือกระทำการใดๆ เกี่ยวกับละครเพื่อการศึกษา
2. ควรทำ และ/หรือ นำกิจกรรมละครเพื่อการศึกษาไปใช้ในการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ให้กับผู้คนที่ได้ทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย และสามารถทำได้กับทุกทฤษฎีวิชา เพื่อร่วมกันศึกษาประเด็นทางสังคม ทำการคิด วิเคราะห์ แยกแยะ สังเคราะห์ นำเสนอผ่านในรูปแบบของการแสดงหรือศิลปะในรูปแบบอื่นๆ เพื่อเพิ่มการเรียนรู้และการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมความคิด การกล้าแสดงออกทางความคิดอันหลากหลาย การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการแก้ไขปัญหา เชื่อมั่นให้เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชน
3. ในการศึกษาเรื่องละครเพื่อการศึกษา ครูหรือผู้นำกิจกรรม ต้องให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมละครเพื่อการศึกษา โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ได้แสดงความคิด การกระทำ การสื่อสารอย่างอิสระ ยอมรับฟังความคิดและจินตนาการของเด็กและเยาวชน เสริมด้วยการพูดด้วยน้ำเสียงอันอ่อนโยน ให้กำลังใจ มีใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส มีเทคนิคในการจัดกิจกรรมได้หลากหลายวิธี ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและอยากร่วมกิจกรรมมากยิ่งขึ้น
4. ในกรณีที่ทำการทดลองและศึกษากับเยาวชน ควรทำการศึกษาในชุมชนมากกว่าในชั้นเรียน เพื่อรับฟังความคิดอันหลากหลาย และสามารถใช้ในการทดลองและการศึกษาประเภทละครเพื่อการศึกษาได้กับทุกเพศ ทุกวัย
5. กิจกรรม อาจจะมีการคลาดเคลื่อนตามเวลาที่จัด ด้วยปัจจัยของตัวกิจกรรม พฤติกรรมของเด็กและเยาวชน และจำนวนของผู้เข้าร่วมกิจกรรม จึงต้องดูความเหมาะสมในการตัดสินใจเฉพาะหน้า

พฤษ หัส พหลกุลบุตร. (2558). **ละครเพื่อการเปลี่ยนแปลง จากสื่อละครสร้างปัญญาสู่กระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง.** (ออนไลน์). เผยแพร่เมื่อ 19 กุมภาพันธ์ 2558. เข้าถึงเมื่อ พฤศจิกายน 2559. เข้าถึงได้จาก:
<https://www.facebook.com/notes/guay-makhampom>